

mots de sentit ben diferenciat, per bé que ens ensenya alhora com es passà de l'un a l'altre, que tan sovint es presentaven inseparables.

B)a) «Si lo missatge --- s'exirà de son senyor sens rahó justa, que perda ço que aurà *afanat* per lo temps que aurà servit», doc. del Priorat, de l'a. 1315 (BABL xi, 318, a Cabassers); i així el tenim ja en el *Consolat de Mar*: «si los mariners iran a cosiment ['amb jornal no prèviament fixat'] --- lo senyor de la nau los és tengut de donar loguer segons que ells *afanyaran*» (cap. 181, p. 204; i semblantment cap. 226). Avui en frases proverbials com «això són diners ben *afanyats*» o «tot lo que tenim s'ho van ben *afanyar* els nostres pares» que són de l'ús general. La frase d'Eiximenis: «avarícia --- per lo qual peccat los tramet nostre senyor Déu moltes males anyades en lurs splets; e molts *afanyats* en lurs persones» (Dones, 169), deu trobar-se en el camí de A a Ba i potser ja té més d'aquest que d'aquell.

B)b) «Li dix que mort avia *afanada*», *VidesR*, p. 108r2, traduint «meruises» de l'original de Voragine (301). «Lo rey apeylà son consel, e dix-los quina justícia avia *afanyada*, ne quina devia sofrir aquella que aytal honta havia fet», *Filla del R. d'Hongria* (NCL. XLVIII, 37; cf. variants textuals en l'ed. Bofarull, *CoDoACA* XIII, 60); «com podets sofrir que Melis, traydor vostra, vos servescha ne vos estiga davant, com ell ha *afanyade* mort», *Amic e Melis* (NCL. XLVIII, 129); i la dada més antiga que veiem és la d'un doc. de 1265: «nul frare non <s>entremeta dels hòmens qui han *afanada* mort» (Miret, *Templ.*, 548). Encara el trobem en frases proverbials com «el jornal que guanya, l'*afanya*».

C) Aquesta acceptió bé podem dir que és de data només moderna, si bé ja sembla apuntar en un cas com el del *Curial* (I, 32): «Lo Marquès, ab molt gran *afany* --- muntà a cavall». De tota manera no hi ha dubte que ja fa alguns segles que devia quedar empremtada en l'ús viu. El tenim ja en un romanç tradicional tan vell com el de la *Filla del Carmesí* («Carmení» alguns): «ya la-n veig a la finestra / que s'*afanyava* a cosí» (var. recollida per Milà, *Romillo*, 205 G, a Bellpuig). I en tot cas pertany ja als escriptors de més pur solatge de la Renaixença, des de l'*Atlàntida*: «cuyta, oh!, que és hora: *afanya't* si tens prou pit, davalla» (VIII, p. 126); en Costa i Llobera: «*afanyosos*, sens alè, pujaren la serralada» (*Poesies*, 17), en Pons i Massaveu (cita del *DBal.*). Avui potser enlloc no és tan vivaç aquesta acc. com en les comarques del Nordest i bisbat de Girona (en les quals *cuitar* s'usa menys que en el dialecte central) però certament fóra erroni de creure que és una especialitat d'allà, puix que també l'anotem no sols en escriptors de pertot (i jo l'he sentida bastant entre gent de Barcelona i rodalia), sinó que és viva a les Balears en general, en particular a Eivissa («*afanyar-se*: apresurar-se», PzCabrero) i també a Ponent de l'Ebre: *afána't* 'vés de pressa' vaig anotar a Vall-de-roures ja el 1934, en valencià («apresurar-se, accelerar», *Escrig*, 1851).

D) Es tracta d'una acc. privativa del llenguatge

familiar i pintoresc (no pròpiament murriesca, per bé que no quedi lluny d'aquest ordre d'idees), però limitada a la variant amb *-n-*, i solament documentada en data recent: vivíssim a Barcelona, s'estén almenys per tot el Principat, des de Cerdanya fins a Solsona i Valls (segons *AlcM*), i es fan notar els usos freqüents i personals que li dóna Narcís Oller en el seu llenguatge de caient tarragoní: «va espessint-se 'l grupo ab gent de tota lley, fins ab los *afana-rellotges*, y'ls municipals y polissons que'ls han emmenat tantes vegades a Casa la Ciutat» (*Notes de Color*, 83), «s'atrevia ja a encendre, ab un misto d'esca, algun cigarret *afanat* al pare» (*Rurals y Urbanes*, 136).

Podria sorgir el dubte de si la *ny* (ɲ palatal) fou realment pronunciada des d'antic. ¿No podria ser el resultat d'una alteració de la llengua tardana —una ultracorrecció, una contaminació, etc.? D'algun dels textos més antics i catalans ens consta, però, per les rimes: en la *Vesió* del rossellonès Bernat de So (1315-85) tenim *afany* rimant amb *tany* (TANGIT) 'pertany' (*Rom.* LIV, 48). D'altra banda els casos de *yn* o *ny*, encara que no estiguin en rima, són massa nombrosos en mss. medievals perquè pugui semblar probable que tots siguin alterats o erronis. Ja n'hem vistos uns quants. Més: «ab major *afany* e ab major perill guarda lo pastor les gra<s>es ovelles que les magres», «gran *afany* sseria trametre a aqueles gents e apende lur llenguatge», Lull (*Blanquerna*, NCL. II, 74.21, 207.22; també en la *Doctrina Pueril*, *afany*, p. 246; *afay* grafia incompleta en *Arbre Sci.* II, 444, i *afayn* en *Contempl.* 148; «en parais és lo contrari, car no-y ha *afanyats*, ne tribulacions», St. Vicent F. (*Sermons* I, 67.28); és clar que hi ha d'altres autors que usaren *afan*, i en particular poetes com Cerverí, que lacobla en rima amb *gran* en el *Maldit*, v. 408, però sovint és a causa de llur llenguatge aprovençalat, com ens ho mostra el fet que glossant el mateix text Eiximenis posa *afany* (en el *vers* 377 de la seva *vesió*). En fi, ja n'hem donat molts altres casos, abans, junt amb altres d'*afan*, *afanar*, *afanós*, i d'altres que es poden veure en els diccionaris citats.

Per l'estudi d'aquest conjunt seria legítim d'arribar a la conclusió que és sobretot en el substantiu *afan(y)* on apareix la variant amb *-n-* (encara que hi hagi moltes excepcions en totes dues direccions), de manera que és força versemblant la deducció que aquesta representació de la *-NN-* naixeria i preponderaria en la posició final de mot. És una deducció que també podem fer en el cas de *engan* al costat de *enganyar*, i fins el de *dan* al costat de *danyar* (notem que un **danan*, fins i tot, és ben inusitat), i que en general això correspon bé al gran conjunt fonètic de que tot forma part. Però que a penes cal dir que posteriorment tant *afany* com *afanar* s'estengueren enfora d'aquests límits, si més no per analogia, també gràcies a divergències dialectals. La forma amb *-n-*, en efecte, obtingué sempre predilecció a Mallorca: car si en el Continent és quasi pròpia de l'acc. D, i prou, a l'illa la trobem en tots els sentits, com ens ho mostren Bartomeu Ferrà en les seves *Comèdies* (I, 14), o l'ús